

Po dyskusji nad wygłoszonymi referatami nastąpiło podsumowanie konferencji przez prof. dr hab. Ewę Pajewską, która zrekapitulowała obszary zagadnień poruszanych w wystąpieniach w poszczególnych sekcjach. Stwierdziła także, że szeroka formuła tematyczna konferencji pozwoliła na wytyczenie wątków na kolejne spotkania, którym jednak będzie przyświecać idea dyskursu. Ewa Pajewska podczas ceremonii zamknięcia sympozjum zapowiedziała także rychłe wydanie tomu pokonferencyjnego zatytułowanego *Dyskursy trzeciego tysiąclecia*.

GRAŻYNA BALOWSKA
Opole

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA SŁAWISTYCZNA NA UNIWERSYTECIE OPOLSKIM

W dniach 15–16 września 2011 roku odbyła się na Uniwersytecie Opolskim międzynarodowa konferencja naukowa pt. „Norma i antynorma w wielkich i małych językach współczesnej Slavii”. Została zorganizowana przez Katedrę Sławistyki Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Opolskiego oraz Międzynarodową Komisję Mikrojęzyków Słowiańskich przy Międzynarodowym Komitecie Sławistów. Konferencja cieszyła się dużym zainteresowaniem międzynarodowego grona lingwistów dzięki ciekawemu i aktualnemu tematowi, który w zamierzeniu Organizatorów miał otworzyć dyskusję nad podstawami metodologicznymi opisu antynormy przy założeniu, że antynormą jest wszystko to, co stoi poza normą skodyfikowaną danego języka. Jest to obecnie niezwykle istotne zagadnienie, ponieważ w praktyce norma poddana jest intensywnemu oddziaływaniu różnych czynników (w tym także negatywnych), wskutek czego rozmaite od niej odstępstwa czy też jej naruszenia na różnych poziomach języka standardowego stają się zjawiskami o charakterze powszechnym.

Uroczystego otwarcia konferencji dokonała dziekan Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Opolskiego prof. dr hab. Irena Jokiel, która witając serdecznie międzynarodowe grono uczestników, życzyła wszystkim udanych i owocnych obrad. W imieniu Organizatorów powitała gości także kierownik Katedry Sławistyki Uniwersytetu Opolskiego prof. UO, dr hab. Joanna Czaplińska. W trakcie dwudniowej konferencji, podczas obrad plenarnych oraz trzech sekcji tematycznych: *Języki zachodniosłowiańskie*, *Języki wschodniosłowiańskie i południowsłowiańskie*, *Mikrojęzyki słowiańskie*, wygłoszono dwadzieścia dwa referaty. Podstawowe kwestie metodologiczne poruszone zostały w referacie Aleksandra D. Duliczenki (Opole), pomysłodawcy omawianej konferencji. Niestety, Profesor ze względów zdrowotnych nie mógł uczestniczyć w obradach¹, jednak pod jego nieobecność pod-

czas obrad plenarnych otwierających opolskie spotkanie naukowe artykuł został odczytany przez Tamarę Miliutinę z Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu Opolskiego.

Aleksander D. Duliczenko stwierdził w swoim obszernym studium zatytułowanym *Норма и антинорма: К методологическим принципам изучения*, że antynormę należy rozumieć jako zjawisko dynamiczne z uwzględnieniem aspektu diachronicznego, czyli z punktu widzenia procesu kształtowania się normy, kiedy to podczas rozwoju danego języka konkurują ze sobą różne jego elementy, przy czym jedne zostają uznane za normę, inne zaś nie. Na początku swoich dociekań autor, omawiając zagadnienie korekty normy, krótko odwołał się m.in. do dziewiętnastowiecznych tendencji purystycznych obecnych w niektórych językach słowiańskich. Następnie, precyzując pojęcie antynormy jako wszystkich zjawisk, które nie poddają się normie, wyjaśnił potrzebę wprowadzenia nowego terminu *antynorma* do ogólnej teorii języka standardowego: „Условно – это значит, что мы не настаиваем именно или только на данном термине, покрывающем все ненормативное. Но другого термина пока, к сожалению, в нашем метаязыке нет. Есть адъективные образования типа „анормативный” или „ненормативный”, но нет субстантивного термина и понятия „анорма” или „ненорма!”. W dalszej części referatu Aleksander D. Duliczenko przedstawił proces kształtowania się antynormy na przykładzie wybranych zjawisk ze wszystkich poziomów języka rosyjskiego. Swym wystąpieniem sprecyzował więc kierunek, w jakim powinna zmierzać refleksja lingwistyczna związana z poruszonym zagadnieniem.

W trakcie obrad plenarnych rozpoczynających konferencję uczestnicy wysłuchali także dwóch wystąpień, prezentujących problematykę współczesnego języka czeskiego. Referat Jany Hoffmannovej (Praga) *České mluvené projevy: norma a antinorma* dotyczył aktualnego w dzisiejszej czeskiej lingwistyce zagadnienia normy nieoficjalnych tekstów mówionych. Autorka zwróciła uwagę na zjawiska syntaktyczne, które powinny być – jej zdaniem – szerzej uwzględnione w opisie normy (norm) tekstów mówionych obok zwyczajowo już najczęściej przytaczanych cech fonetycznych i morfologicznych, co otwarłoby nowe perspektywy w dzisiejszej czeskiej dyskusji na temat czeszczyzny mówionej i pisanej. Obrady plenarne zamknęło wystąpienie Josefa Šimandla (Praga) pt. *Antinorma a korpusová lingvistika*. Autor zaprezentował w swoim odczycie zagadnienie stosunku normy uzualnej do normy skodyfikowanej ze szczególnym uwzględnieniem osiągnięć czeskiej lingwistyki korpusowej.

Pierwsza sekcja, *Języki zachodniosłowiańskie*, obejmowała cztery referaty. W rozważaniach dominowała tematyka bohemistyczna (trzy odczyty). Obrady w tej sekcji otworzyło wystąpienie Oldřicha Uličnego (Ołomuniec) pt. *Pojetí normy spisovné češtiny a její kodifikace v připravované Moderní mluvnici češtiny*, w którym prelegent krytycznie odniósł się do pojęcia *antynorma* jako nieodpowiedniego do zastosowania w przygotowywanej nowej

¹ Profesor wystosował do uczestników konferencji list, który został odczytany na rozpoczęcie obrad plenarnych. Oto jego treść: „Дорогие коллеги! В связи с неожиданной болезнью я не могу участвовать в конференции, которую я вместе с моими молодыми коллегами подготовил в Опольском университете. Желаю успешной работы конференции. Надеюсь получить от Вас тексты Ваших докладов, которые будут обработаны и опубликованы отдельным сборником. С уважением председатель международной конференции *Norma i antynorma w wielkich i małych językach współczesnej Slavii* проф. др. Александр Д. Дуличенко”.

gramatyce języka czeskiego, odwołującej się do teorii praskiej szkoły strukturalnej. W zamierzeniu autorów gramatyki bardziej adekwatne wydaje się stosowanie uznanych już terminów, jak naruszenie normy, interferencja norm, odchylenia od normy itp. Kolejny referat w tej sekcji zatytułowany *Tematizace střetu češtiny a moravštiny v neoficiální komunikaci* Jiřego Zemana (Hradec Králové) dotyczył kwestii regionalnego zróżnicowania czeszczyzny w komunikacji nieoficjalnej Czechów z Morawianami oraz stopniowego niwelowania barier w tej sferze komunikacji. Ostatnim w tym bloku wystąpieniem o tematyce bohemistycznej był referat Ireny Bogocz (Ostrawa) pt. *Czeska norma (nie)literacka w opinii (nie)językoznawców*. Autorka zaprezentowała ciekawe badania ankietowe nad stosunkiem użytkowników języka czeskiego do literackiej odmiany czeszczyzny (*spisová čeština*). Wyniki tych badań pozwoliły krytycznie ustosunkować się do argumentacji o tzw. „większościowym” charakterze nieliterackiej odmiany czeszczyzny (*obecná čeština*). Przedpołudniowe obrady zamknęło wystąpienie Natalii Długosz (Poznań) pt. *Normatywny aspekt kompozitów z pierwszym członem obcym w języku polskim i bułgarskim*, w którym prelegentka zwróciła uwagę na wewnątrzjęzykowe i zewnątrzjęzykowe czynniki wpływające na funkcjonowanie omawianego modelu słowotwórczego.

Powyższe zagadnienie z zakresu słowotwórstwa porównawczego polsko-bułgarskiego stanowiło niejako pomost łączący tę problematykę z kolejnym blokiem tematycznym *Języki wschodniosłowiańskie i południowosłowiańskie*, otwierającym obrady popołudniowe. W sekcji tej zostało wygłoszonych pięć referatów. Tamara Miliutina (Opole) w wystąpieniu *Проблемы нормы обучению русскому языку как иностранному* przedstawiła kwestię opozycji *norma – antynorma* w związku z opracowywaniem *Podręcznego idiomatykonu polsko-rosyjskiego*. Opozycję tę autorka rozumie jako możliwość wyboru wariantu poprawnego lub odpowiedniego dla danej sytuacji komunikacyjnej. Philipp Hofeneder (Wiedeń) zaś w swoim referacie pt. *Soziolinguistische Aspekte einer Standardsprachentheorie am Beispiel des Ukrainischen* zajął się zagadnieniem normy języka w (post)totalitarnym społeczeństwie, prezentując radzieckie i postradzieckie wpływy polityki językowej na stan języka ukraińskiego. Pozostałe trzy odczyty dotyczyły języków południowosłowiańskich. Katarzyna Bednarska i Kamil Szafranec (Łódź) w referacie *Słoweński język literacki – norma czy brak normy?* przedstawili kształtowanie się normy języka słoweńskiego w aspekcie diachronicznym, uwzględniając współczesny model stratyfikacyjny tego języka. Mihaela Matešić (Rijeka) natomiast poświęciła swoje wystąpienie językowi chorwackiemu. W odczycie pt. *Značajke kodificirane norme i uporabne norme u suvremenome hrvatskom standardnom jeziku* autorka zwróciła uwagę na występowanie dwu odmian chorwackiego języka standardowego: wysokiej (skodyfikowanej) i niskiej (nieskodyfikowanej), która jest zarazem odmianą dominującą w komunikacji codziennej Chorwatów, obsługującą wszystkie style funkcjonalne, a która nie jest jeszcze wystarczająco dobrze opisana. Języka chorwackiego dotyczyło również kolejne wystąpienie dwu prelegentek Teodory Fonović Cvijanović i Vanessy Vitković (Pula). Ich referat zatytułowany *Odnos sintaktičke norme u hrvatskim normativnim priručnicima i u mladih* zamykał omawianą sekcję. Autorki zwróciły uwagę na fakt, że dla normy współczesnego języka chorwackiego typowa jest m.in. niekonsekwencja, brak spójności i rozdzwiek między normą prezentowaną w publikacjach o charakterze kodyfikacyjnym a realizacją w praktyce. Przedstawianą przez siebie problematykę poparły przykładem ciekawych badań ankietowych z zakresu składni, przeprowadzonych wśród chorwackiej młodzieży.

Mikrojęzyki słowiańskie to kolejna sekcja, w ramach której obrady rozpoczęły się już po południu pierwszego dnia konferencji i kontynuowane były drugiego dnia przed południem. W bloku tym wygłoszonych zostało siedem referatów. Sekcję otworzył wystąpienie Tadeusza Lewaszewicza (Poznań) zatytułowane *Spory ortograficzne w historii języków łużyckich (na tle słowiańskim)*. Autor, szczegółowo omawiając rozwój pisowni i interpunkcji łużyckiej, odwołał się także do poruszanych kwestii w innych językach słowiańskich i podkreślił, że dotychczas nie powstało jeszcze monograficzne opracowanie historii ortografii języków słowiańskich w ujęciu porównawczym. Stwierdził także, że systemy ortograficzno-interpunkcyjne niektórych języków (np. polskiego) są niezwykle skomplikowane, dlatego też postuluje, iż należałoby je uprościć, aby większości użytkowników języka nie groził w przyszłości „półanalfabetyzm”. Kolejny referat Edwarda Brezy (Gdańsk) otworzył część obrad, dotyczącą problematyki języka kaszubskiego. Autor w swoim wystąpieniu pt. *Prace Rady Języka Kaszubskiego nad kształtowaniem normy w kaszubszczyźnie literackiej* przybliżył uczestnikom konferencji zakres prac podjętych przez powołaną do życia 26 sierpnia 2006 roku Radę Języka Kaszubskiego nad normalizacją kaszubszczyzny. Kolejnym wystąpieniem kaszubologicznym był referat Dušana V. Paždjerskiego (Gdańsk) pt. *Norma w języku kaszubskim i jej brak. Na przykładzie pisowni kaszubskiej*. Autor w obszernym studium zaprezentował rozwój pisowni kaszubskiej począwszy od prac Franciszka Ceynowy i Hieronima Derdowskiego do współczesnych uchwał dotyczących pisowni, podejmowanych przez Radę Języka Kaszubskiego. Z kolei Marek Cybulski (Gdańsk) zajął się w swoim referacie zagadnieniem kształtowania się normy morfonologicznej kaszubskiego języka literackiego. Swój opis oparł na współczesnych tekstach i publikacjach normatywnych (m.in. słownikach kaszubskich). W wystąpieniu pt. *O normie morfonologicznej w kaszubszczyźnie* stan współczesnej normy zilustrował przykładami alternacji samogłoskowych kontynuujących dawną alternację samogłoska krótka : samogłoska długa.

Dwa kolejne odczyty odnosiły się do zagadnienia języka śląskiego. Bogusław Wyderka (Opole) w wystąpieniu *Na pograniczu samodzielności. O początkach języka śląskiego*, prezentując historię dyskusji nad statusem tego języka, przedstawił historyczne i socjolingwistyczne uwarunkowania sytuacji językowej na Śląsku oraz omówił kolejne fazy kształtowania się nowego języka jak również regulacje prawne funkcjonowania języka śląskiego jako języka regionalnego. Natomiast Artur Czesak (Kraków) zanalizował w swoim tekście pt. *Antynormatywne teksty górnośląskie – anarchia a innowacja* niektóre teksty górnośląskie, które z perspektywy wiedzy historycznojęzykowej, tradycji piśmienniczej oraz stanu uzusu autor uznał za „błędne”. Równocześnie prelegent zastanawiał się, czy innowacyjne formy językowe, występujące w tych tekstach, staną się ewentualnie w przyszłości częścią normy skodyfikowanej języka górnośląskiego, gdyby taką kodyfikację podjęto.

Wystąpieniem zamykającym obrady w sekcji *Mikrojęzyki słowiańskie* był referat Mihała Fejsy (Nowy Sad) na temat języka rusińskiego. W swoim odczycie pt. *Стан и тенденції унапредзованя норми руского языка* autor obszernie omówił prace nad normalizacją pisowni rusińskiej i przedstawił związane z tym kwestie, np.: stosowanie zasady fonetycznej i morfologicznej, istnienie form wariantywnych, występowanie zapożyczeń itp. Podkreślił także, iż niewątpliwą pomocą w tym procesie będą przygotowywane przez Zakład Języka Rusińskiego na uniwersytecie w Nowym Sadzie publikacje *Правопис руского языка* oraz *Руско-английски* i *Английско-руски словник*.

Konferencję zakończyły obrady plenarne, w ramach których uczestnicy wysłuchali trzech wystąpień. Stanisław Gajda (Opole) w referacie zatytułowanym *Norma językowa a polityka językowa* opisał trzy znaczenia, jakie wyróżnia się w terminie *norma językowa*: *norma użualna*, *norma wyobrażeniowa* i *norma skodyfikowana* oraz przedstawił zadania polityki językowej we współczesnym świecie, charakteryzującym się ekspansją komunikacji we wszystkich sferach życia jednostki i zbiorowości. Autor postuluje, aby programy i plany działania polityki językowej opierały się na odpowiednim rozpoznaniu zmieniającego się świata i aby zostały w nich uwzględnione różnorakie czynniki warunkujące zachowania językowe. Kolejny tekst *Jak traktować antynormę w ortoepii?* Jaroslava Lipowskiego (Hradec Králové) zaprezentował zagadnienie normy wymawianiowej w perspektywie porównawczej czesko-słowacko-polskiej. Autor zastanawiał się nad zakresem pojęcia *antynorma* w ortoepii. Zadał więc pytanie, czy za antynormę należy uznać te elementy, które użytkownik danego języka narusza świadomie (zamierzona deformacja segmentów fonicznych) jak i nieświadomie. Skłaniał się jednak ku uznaniu za antynormę tych elementów językowych, w których przejawia się świadome działanie wbrew normie. Na zakończenie obrad plenarnych wystąpił Jacek Baluch (Opole) z referatem pt. *Estetyczna funkcja, norma i wartość w perspektywie językowej*. Punktem wyjścia do rozważań stała się dla autora praca wybitnego czeskiego strukturalisty Jana Mukařovskiego *Estetická funkce, norma a hodnota jako společenské fakty*. Prelegent przedstawił w swoim wystąpieniu rozdzźwięk między normą języka literackiego a językiem mówionym na przykładzie dwóch utworów literatury czeskiej XX wieku: *Brygady szlifierza Karhana Vaška Káni* oraz *Zbyt głośnej samotności* Bohumila Hrabala, podkreślając zasadnicze znaczenie owego rozdzźwięku dla funkcji estetycznej obu dzieł.

Jak widać z powyższego omówienia uczestnicy konferencji w różny sposób odnieśli się do proponowanych przez Organizatorów zagadnień, różnie też rozumieli antynormę, czego wynikiem była żywa dyskusja w poszczególnych blokach tematycznych oraz w kuluarach. Można więc wnioskować, że międzynarodowa konferencja naukowa *Norma i antynorma w wielkich i małych językach współczesnej Slavii* spełniła oczekiwania, ponieważ otworzyła dyskusję w świecie słowiańskim nad tym, czym jest antynorma, jakie zjawiska językowe należy uznawać za antynormę, jak dokonywać opisu tego zagadnienia w językach słowiańskich według prezentowanych w wystąpieniach kryteriów oraz czy i na ile można mówić o tak rozumianej antynormie w różnych językach i mikrojęzykach słowiańskich. Należy oczekiwać, że publikacja powyższych referatów będzie kolejnym etapem tej dyskusji i pozwoli, jak twierdzi Aleksander D. Duliczenko, aby porównanie normatywnych i antynormatywnych wykładników w wielkich i małych językach stało się perspektywicznym kierunkiem współczesnej typologii języków słowiańskich.

